

Diskuse o normě katalánštiny v kontextu aktuální jazykové situace ve Španělsku*

Petr Čermák (Praha) – Adéla Koťátková (Castellón, Španělsko)

DISCUSSION OF THE CATALAN NORM IN THE CONTEXT OF THE CURRENT LINGUISTIC SITUATION IN SPAIN

This article deals with the norm and the standard of the Catalan language in the context of the recent reform of its grammar. We formulate our linguistic analyses and interpretations in relation to historical and geographical backgrounds, paying particular attention to the main varieties of Catalan. In the successive development stages of the linguistic norm, we show how codifiers have faced the challenging task of taking sufficient account of specific dialectal peculiarities in a language that is not backed by a nation-state and is spoken in different countries and regions.

KEYWORDS

Catalan, Spanish, norm, standard, codification, Valencian

KLÍČOVÁ SLOVA

katalánština, španělština, norma, standard, kodifikace, valencijská

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2020.2.6>

1. ÚVODEM

Kodifikace normy katalánštiny je komplikovaný úkol, protože kodifikátoři musí brát v úvahu nejen striktně jazykové hledisko, ale též různé faktory sociologické, historicko-kulturní a vlastně i politické. Nedávným vydáním nové normativní mluvnice tak pravděpodobně nekončí mnohaletá diskuse o podobě normy, spíš se dostává do nové fáze.

Katalánština sice vždy patřila mezi nejhomogennější románské jazyky (byť v poslední době se absence společného centra odrazila v nárůstu variantnosti), proces standardizace a utváření normy musel ale vždy překonávat četné obtíže. Stejně jako je tomu v případě kastilštiny (španělštiny)¹ a portugalské, její současné geogra-

* Tento článek vznikl za podpory projektu Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě, reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734 financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Podpořen byl rovněž projektem Univerzity Karlovy Progres č. 4, *Jazyk v proměnách času, místa, kultury*.

1 Název kastilštiny odkazuje ke Kastilii, kde se tato jazyková varianta zrodila. Označení španělština je tak chápáno jako společný, sdílený jazyk všech obyvatel Španělska, kastilština se používá jako označení jednoho z jazyků, jimiž se ve Španělsku mluví (kastilština, katalánština, galicijská, baskičtina).

fické rozšíření je výsledkem poměrně nedávné — středověké — expanze: původně relativně malá jazyková komunita expandovala na rozsáhlé, původně arabskými mluvčími obývané území. Homogennost tohoto jazykového útvaru byla později ještě posílena tím, že byl mezi 13. a 18. stoletím jazykem dvora i literatury v Koruně aragonské. Katalánština si tak do dnešní doby přinesla menší diatopickou rozrůzněnost než například francouzština, italština nebo němčina. Přesto — a na rozdíl od těchto jazyků — norma stanovená v katalánštině před sto lety dodnes vyvolává diskuse. Spíš než jazykovou různorodost odrážejí tyto polemiky faktory politické a sociolingvistické: roli tu hraje skutečnost, že katalánština (necháme-li stranou mikrostát Andorra) není jazykem žádného státního útvaru, z čehož vyplývá administrativní roztržštěnost; důležité je ale i to, že na mnohých územích dochází k nahrazování katalánštiny kastilštinou a že neexistují média, která by mluvila ke všem mluvčím katalánského jazykového společenství. Řečeno jinak, diatopické rozdíly nejsou tak výrazné jako v jiných jazycích, avšak jsou spjaty s výraznými mimojazykovými faktory, které roli kodifikátorů komplikují. Na druhou stranu problém s variantami diastratickými je ve srovnání s některými jazyky spíše méně výrazný.

Cílem tohoto článku je po úvodní stručné charakteristice historických a dialektálních souvislostí komentovat některé obecné problémy týkající se normy a standardizace a ilustrovat je na konkrétních kodifikačních zásadách v průběhu historie i v nejnovější normativní mluvnici.

2. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ NORMU KATALÁNŠTINY

2.1 PŮVOD, ROZŠÍŘENÍ A DIALEKTY KATALÁNŠTINY

Jak už jsme uvedli, z diatopického hlediska je katalánština relativně velmi homogenní jazyk. Tato homogennost je dána historickým vývojem: katalánština vznikla jako románský jazykový útvar v oblasti bývalé Hispánské marky, na hranici Franské říše s muslimským Al-Andalus. Během středověku se jazyk šířil spolu s Korunou aragonskou od Corberes (dnes ve Francii) až k řece Segura a Středomořím až k Baleárským ostrovům, Sardinii, Sicílii a Neapolskému království. Na všech těchto územích se katalánština stala jazykem dvora. Administrativní a úřední úzus, stanovený královským kancléřstvím pro výkon funkce notářů a písařů působících na celém území, se stal vzorem spisovného, kultivovaného jazyka, užívaného pak i v literatuře, jejímiž nejuznávanějšími exponenty byli Mallorčan Ramon Llull, Katalánc Bernat Metge nebo Valencijci Ausiàs Marc a Joanot Martorell.

Homogennost katalánštiny je tak plodem kultivovaného úzu napříč historií, ale také procesu dobývání východní části Al-Andalusu Korunou aragonskou a následným nahrazením muslimského, arabsky hovořícího obyvatelstva křesťanskými, většinou katalánsky mluvícími obyvateli.

V katalánštině se tak rozlišují dva velké dialektální bloky (viz **Mapa 1**), západní a východní (Veny, 1998), odpovídající expanzi jazyka od severu na jih. Rozdíly mezi nimi jsou zpočátku hlavně fonetické: liší se mj. výslovností zavřeného přízvučného *e* z vulgární latiny (1) a výslovností *i* v digrafu *ix* (2):

MAPA 1. Katalánština a její dialekty

- (1) pera ‚hruška‘: [péra] západní dialekty / [péra] východní dialekty
 (2) caixa ‚krabice‘: [kájja] západní dialekty / [kája] východní dialekty

K těmto počátečním rozdílům postupně přibýly další fonologické rozdíly (např. neutralizace nepřízvučných *e* a *a* a později *i* nepřízvučných *o* a *u* ve východních dialektech). Fonologické změny měly morfologické důsledky, zejména pro sloveso: systém verbální flexe se rozkolísal a následně se v různých dialektech vyvíjel různě.

Vedle těchto fonetických a morfologických rozdílů jsou nejvýraznějšími odlišnostmi mezi dialekty podoba členů a ukazovacích zájmen. Zatímco v klasické katalánštině vykazoval systém ukazovacích zájmen tři stupně odrážející různé stupně blízkosti a u prvních dvou stupňů existovaly formy jednoduché (*simples*: *est*, *eix*) a formy zesílené (*reforçades*: *aquest*, *aqueix*), v dnešní katalánštině dominují zesílené formy s binární distribucí — výjimkou je jižní Katalánsko a Valencijské společenství, kde se užívají jednoduché formy v trojstupňovém systému (viz **Tabulka 1**):

klasická katalánština	obecná katalánština	tortosí ² a valencijská
<i>aquest</i> nebo <i>est</i>	<i>aquest</i>	<i>este</i>
<i>aqueix</i> nebo <i>eix</i>		<i>eixe</i>
<i>aquell</i>	<i>aquell</i>	<i>aquell</i>

TABULKA 1. Systém ukazovacích zájmen v katalánštině

Pokud jde o členy, v klasické katalánštině koexistovaly tvary pocházející z latinského ILLUM (adaptované spisovným jazykem a označované jako literární) s tvary z latinského IPSUM (spjaté s mluveným jazykem). V dnešní katalánštině se takřka na celém území používají deriváty ILLUM, výjimkou jsou jen Baleárské ostrovy, kde jasně převažují členy pocházející z IPSUM, nazývané *salats*³ (viz **Tabulka 2**):

klasická katalánština	obecná katalánština	Baleáry
<i>lo, la (so, sa)</i>	<i>el (lo), la</i>	<i>es (so), sa</i>

TABULKA 2. Systém členů v katalánštině

V oblasti lexikální pak existuje značné množství tzv. geosynonym (*geosinònims*): jednomu významu odpovídají v různých dialektech různé formy, a to i u velmi frekvencovaných, běžných slov (např. ‚chlapec‘ *noi, xic* nebo *al·lot*; ‚odejít, vyjít‘ *sortir* nebo *eixir*; ‚koště‘ *escombra* nebo *granera*) nebo naopak (*calces* znamená v barcelonské španělštině ‚kalhotky‘, ve valencijské ‚punčochy‘; podobné významové rozdíly jsou často základem nedorozumění nebo jazykové komiky).

2.2 POLITICKÉ A SOCIOLINGVISTICKÉ FAKTORY

Dialektální rozrůzněnost katalánštiny tedy není z kvantitativního ani kvalitativního hlediska větší než např. rozrůzněnost španělštiny a sama o sobě by nepředstavovala pro tvůrce normy zvlášť obtížný problém. Je tady však řada sociolingvistických a politických faktorů, které situaci komplikují: soužití s národními jazyky států, jejichž součástí se v moderní době (v 17. a 18. století) stala území dřívější Koruny aragonské, politicko-administrativní roztržštěnost, absence komunikačních médií společných všem členům katalánsky mluvícího společenství apod. Počtem mluvčích (kolem 10 milionů) a rozsahem území, na kterém se tímto jazykem mluví (70 000 km²), katalánština odpovídá některým národním evropským jazykům, např. švédštině nebo češtině. Avšak na rozdíl od nich je jazykové území katalánštiny v současné době rozděleno mezi čtyři státy, a jen v jednom z nich, v mikro státu Andorra s 76 000 obyva-

2 Subdialekt severozápadní katalánštiny, zvaný též přechodná valencijská nebo tortoská valencijská.

3 Tzv. „article salat“ se objevuje ještě i v mluvě starších lidí v Katalánsku na Costa Brava. Dříve byl — jak dokládá toponymie — na katalánském území mnohem rozšířenější. V tradiční baleárské katalánštině pak vedle tohoto většinového členu existují též členy odvozené od ILLUM, tj. Tabulka 2 je jistým zjednodušením situace.

MAPA 2. Katalánština a její územní rozšíření

teli, je katalánština jediným oficiálním jazykem (byť se tam též používá španělština a francouzština). Většina mluvčích katalánštiny žije ve Španělsku, a to na území čtyř autonomních společenství, totiž v Katalánsku, na Baleárách, ve Valencijském společenství a v Aragonii. Část historického Katalánska je dnes součástí Francie — jde o území zvané *Catalunya Nord* (severní Katalánsko). A konečně katalánštiny se mluví také v italské městě Alguer (Alghero) na Sardinii (viz Mapa 2).

Ve třech státech tedy vedle katalánštiny koexistuje *národní jazyk* (kastilština, francouzština, italština). V důsledku toho jsou v současnosti prakticky všichni mluvčí katalánštiny bilingvní.⁴ V různých oblastech a v různých skupinách lze pozorovat různý stupeň diglosie (katalánština + příslušný národní jazyk) (k situaci ve Valencijském společenství srov. Čermák — Koťátková, 2017). Jde o fenomén, který je jako celek ve velkém měřítku obdobou situace, kterou procházejí nebo prošly jiné minoritní jazyky v Evropě (lužická srbština, sardština, gaelština, srov. k tomu Koťátková, 2019). V jistém ohledu jde o atrici menšinového, nedominujícího jazyka prostřednictvím progresivního přijímání lexika dominujícího jazyka, kalkováním jeho sémantických, morfosyntaktických a někdy i fonologických struktur. V případě katalánštiny lze např. pozorovat šíření tzv. variant *xava* (v oblasti Barcelony) nebo *apitxat* (v oblasti

⁴ Obrat „prakticky všichni“ je na místě, protože je možné, že např. v malých vesnicích, kde se mluví výhradně katalánštiny, mohou být zejména mezi nejstarší generací jedinci, kteří španělsky nemluví.

valencijské), vyznačujících se mj. zjednodušením fonologického repertoáru, během kterého jsou potlačeny fonémy neexistující v kastilštině (španělštině).⁵

Se vznikem bilingvismu dochází u části jazykového společenství k přerušení mezigeneračního předávání jazyka: mluvčí se prostě rozhodnou vychovávat děti v státním jazyce, tj. nikoli v katalánštině (tento proces vede buď k tomu, že si dítě katalánštinu neosvojí, nebo si ji osvojí jen částečně; stesky nad úpadkem úrovně katalánštiny i u katalánských mluvčích jsou velmi časté). Důležitým faktorem je navíc skutečnost, že podstatná část imigrantů přicházejících z jiných (nekatálánsky mluvících) oblastí národního státu není ochotna se naučit katalánsky, protože již ovládají druhý jazyk a domnívají se, že ten jim k životu stačí. Ani imigranti z jiných zemí, kteří si chtějí osvojit místní jazyk, většinou nevolí katalánštinu, ale dominantní jazyk (nelze zapominat, že na španělském území tvoří mezi imigranty podstatnou skupinu Hispanoameričané, kteří mají obvykle motivaci učit se katalánsky velmi malou). A konečně je podstatné i to, že bilingvní mluvčí katalánštiny běžně uplatňují *code-switching*: druhé ze slušnosti oslovují v kastilštině, a to i tehdy, když dotyční rozumějí katalánsky. V pokročilých fázích tohoto procesu se dominující jazyk stává základním kódem komunikace: značná část katalánsky mluvících lidí oslovuje neznámé lidi automaticky kastilsky a katalánsky mluví jen v prostředí, o kterém vědí, že všichni mluví katalánsky. Je známo, že tyto procesy mohou v dlouhodobém, mnoho generací zasahujícím horizontu vést až k postupné erozi nedominujícího jazyka, kvantitativní i kvalitativní, jež může skončit až jeho zánikem, jako tomu bylo u dalmatštiny.

Katalánština tak musí na takřka celém území čelit nebezpečí nahrazení francouzštinou, italštinou a španělštinou. Z jazyků, které se v Evropě nacházejí v procesu *minorizace*, má nejvíce mluvčích (Guzmán Pitarch, 2005). V katalánštině mluvčích v oblastech s dominující francouzštinou a italštinou lze nalézt velké množství interferencí z příslušného státního jazyka (a totéž platí o sardštině v případě alguerské varianty katalánštiny). Situace katalánštiny na španělském území vykazuje v tomto směru řadu odlišností. Území s katalánskými mluvčími jsou totiž součástí autonomních společenství, jež do značné míry odpovídají vnitřnímu dělení bývalé Koruny aragonské. Tato společenství mají značné kompetence v oblasti vzdělávání, kultury, zdravotnictví a správy území, takže se vnitřní uspořádání Španělska vlastně dosti podobá uspořádání federálnímu. A v těchto společenstvích je katalánština oficiálním jazykem (společně s kastilštinou a v Aragonii též s aragonštinou). Uplatňovaná jazyková politika se nicméně v každém společenství trochu liší.

3. STRUČNÉ DĚJINY KODIFIKACE KATALÁNŠTINY

3.1 POMPEU FABRA A JEHO NORMA

Norma současné katalánštiny vychází ze spisovného jazykového úzu klasického období Koruny aragonské (13.–18. století), ustavena byla ale až na začátku 20. století.

⁵ Tak např. v *xava* se ztrácí rozdíl mezi zavřeným a otevřeným *e*, ztrácí se velární výslovnost *t* atd. Výsledná podoba daného fenoménu je tedy identická jako v „dominantní“ kastilštině.

V 19. století — v situaci, kdy byla katalánsky mluvící území politicky i jazykově podřízena zmiňovaným třem státům — se rozvíjí kulturní hnutí zvané *Renaixença*, jež se podobá českému národnímu obrození a obdobným evropským hnutím. Toto hnutí vrcholí tím, že barcelonské zastupitelstvo (*Diputació de Barcelona*) zakládá Institut katalánských studií (*Institut d'Estudis Catalans*, IEC, 1907), akademickou instituci zahrnující též filologické oddělení. Právě v rámci IEC vznikají pod vedením významného filologa Pompeua Fabry pravidla pravopisu (*Normes ortogràfiques*; Fabra, 1913), Pravopisný slovník (*Diccionari ortogràfic*; Fabra, 1917), Gramatika katalánštiny (*Gramàtica catalana*; Fabra, 1918) a Všeobecný slovník katalánského jazyka (*Diccionari general de la llengua catalana*; Fabra, 1931–1932).

Během 20. století jednotlivá území katalánského jazyka přijala, nejprve *de facto* a později *de iure*, fabrovskou normu, doplněnou o místní varianty verbální flexe a místní pravopisné a lexikální zvláštnosti. Např. ve Valencii v roce 1932 sepsala a publikovala skupina spisovatelů a intelektuálů tzv. Castellónské normy (*Normes de Castelló*), ve kterých se v zásadě používá Fabrova pravopisná norma a legitimizuje se pro toto území. Dokument už ale zároveň začleňuje některé formy, jež odrážejí proces *substandardizace*, typický pro Valencii.

3.2 PROCES STANDARDIZACE (NEÚPLNÁ A FRAGMENTÁRNÍ STANDARDIZACE)

Ve chvíli, kdy Pompeu Fabra a IEC stanovili normu a kdy ji přijala část spisovatelů, instituce a vzdělávací systém, začal proces standardizace katalánštiny, a to zejména v Katalánsku, kde se jazyková standardizace stává součástí aktivit katalanistického hnutí, jež se z hnutí výhradně kulturního postupně proměňuje v hnutí otevřené politické. V rámci 2. španělské republiky (1931–1939) dosáhne Katalánsko politické autonomie, jejíž lídři jsou zastánci suverenity a v níž je jazyk vnímán jako národní pojivo, takže hraje roli i v mimojazykových oblastech. Na Baleárách a ve Valencii, tedy na územích bez politické autonomie, se standardizace omezuje zpočátku na literární prostředí s občasnými zásahy do oblasti vzdělávací (jako tomu bylo u Valencijce Carlese Salvadora).

Španělská občanská válka, Frankovo vítězství a jeho následný autoritativní režim (1936–1975) proces standardizace zastavily — došlo k zákazu užívání katalánštiny ve veřejném prostoru⁶ a k fyzické likvidaci, exilu nebo pronásledování politických a intelektuálních elit katalánsky mluvícího obyvatelstva. Těchto čtyřicet let tedy nelze považovat jen za jakousi odmlku v procesu standardizace jazyka. S omezením užívání katalánštiny a represemi proti jeho obráncům a uživatelům souvisí velký impuls, kterému se v této době na katalánsky mluvícím území dostalo kastilštině: vzdělávací systém výhradně ve španělštině, masivní migrace ze španělsky mluvících oblastí do katalánských a valencijských městských oblastí, rozvoj médií (televize, rozhlas, tisk) výlučně ve španělštině apod.

6 Užívání katalánštiny (a minoritních jazyků vůbec) bylo považováno za projev odporu vůči režimu, španělskost se musela dokazovat i užíváním španělského jazyka. Katalánština tak zůstala odkázána na soukromou sféru, a i když se postupně situace trochu zlepšovala, v očích režimu neprestala být nanejvýš folklorní záležitostí, spjatou s místními zvyky a obyčejí.

A tak když po Frankově smrti s ústavou roku 1978 nastává tzv. *transició* (přechod) a vzniká parlamentní demokracie, katalánština už není v situaci, ve které byla před občanskou válkou: její postavení je nevýhodnější, komplikovanější. V tu dobu vznikají autonomní společenství, jež dodnes tvoří strukturu rozdělení území katalánského jazyka ve Španělsku. Jak už bylo řečeno, každé z nich rozvíjí vlastní jazykovou politiku, ať už jde o užívání jazyka nebo jeho normu.

V Katalánsku v roce 1976 obnovuje svou činnost *Institut d'Estudis Catalans* a do jeho aktivit se zapojují členové z celého katalánsky mluvícího území. *Generalitat de Catalunya* (katalánská vláda) začíná uplatňovat normativní model IEC v oblasti veřejné administrativy, ve vzdělávacím systému — kde se spouští program tzv. *immersió lingüística*⁷ (o situaci ve školství více Kratochvílová, 2020) — a ve veřejném rozhlase a televizi. Na Baleárách místní autonomní statut⁸ označuje katalánštinu za oficiální jazyk území a kompetence v oblasti vytváření normy deleguje univerzitě *Universitat de les Illes Balears*, která následně uplatňuje model IEC adaptovaný na místní podmínky. V Aragonii autonomní správa katalánštině — přestože je v oblasti zvané *Franja* živým a užívaným jazykem — připisuje pouze folklórní a symbolický rozměr (činí tak ostatně i s aragonštinou, která v pyrenejské oblasti stěžejně přežila proces nahrazování kastilštinou).

Situace ve Valencii je specifická (srov. k tomu Čermák a Koťátková, 2017). Během přechodu k demokracii zažívá valencijská společnost politický a sociální konflikt mezi konzervativním sektorem společnosti a novými demokratickými elitami, pocházejícími převážně z univerzitního prostředí. Jde vlastně o souboj o hegemonii v oblasti sociální, mediální a politické. V konzervativním sektoru převažuje protikatalánský diskurs, který si nepřejí zvyrazňování autonomie a posilování užívání katalánštiny ve společnosti (srov. k tomu Flor i Moreno, 2011). Druhá skupina naopak usiluje o rozšíření užívání katalánštiny — a tváří v tvář skutečnému stavu, kdy zejména ve velkých městech většina mluvčích spontánně užívá španělštinu, navrhuje administrativní opatření, zaměřená na šíření katalánštiny. Autonomní statut z roku 1982 nestanovil žádnou normotvornou autoritu v oblasti jazyka, ale *de facto* se v oblasti administrativy, školství i médií užívá model IEC, přizpůsobený valencijským zvláštnostem uvedeným již v Castellónských normách z roku 1932. Valencijská jazyková akademie (*Acadèmia Valenciana de la Llengua*, AVL), vytvořená zákonem roku 1998, ustavená v roce 2001 a uznaná jako normotvorná instituce novým valencijským autonomním statutem z roku 2006, platnost tohoto modelu vyhlásila oficiálně (v roce 2002) — a vyhlásila též, že valencijská (*valencià*) a katalánština jsou totožnými termíny, kterými lze označovat místní jazyk (2003 a 2005). Roku 2006 vydala AVL Normativní gramatiku valencijské (*Gramàtica normativa valenciana*; *Acadèmia Valenciana de la Llengua*, 2006a) a Slovník valencijského pravopisu a výslovnosti (*Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià*; *Acadèmia Valenciana de la Llengua*, 2006b). V těchto i v pozdějších pracích AVL prohlašuje za platnou Fabrovu normu, upravenou

7 Doslova „jazykové ponoření (do katalánštiny)“. Systém usilující o rozšíření a upevnění znalosti katalánštiny u všech školních dětí a znamenající — dle možností — výuku takřka výhradně v katalánštině.

8 Základní zákonná norma upravující poměry v daném autonomním společenství.

dle valencijských lexikálních a morfologických zvláštností. Stupeň začlenění těchto zvláštností je až dosud předmětem diskuse, jež je svou povahou spíše ideologická než filologická (Mas Castells, 2008).

Obecně tak můžeme říci, že se v posledních čtyřiceti letech vytvořily tři velké substandardy (Pradilla, 2015), které neodpovídají objektivnímu dialektálnímu rozrůznění jazyka, nýbrž administrativnímu rozdělení území katalánského jazyka do autonomních společenství španělského státu: jde o obecnou katalánštinu, valencijsčinu a baleárštinu. Všechny tři substandardy vycházejí z Fabrovy normy a jsou rozšířeny o specifické doplňky IEC a – v případě valencijsčiny – AVL, a také o konsolidovaný úzus spisovatelů, vzdělávacích systémů a médií. Je důležité mluvit o vzdělávacích systémech v množném čísle, protože každé ze tří území (Katalánsko, Valencie, Baleáry) má vlastní vzdělávací systém, ve kterém má jazyk pokaždé jinou váhu a ve kterém se užívá specifický substandard.

3.3. NEJNOVĚJŠÍ VÝVOJ V KODIFIKACI. NOVÁ NORMATIVNÍ MLUVNICE

Základem současné normy katalánštiny je tedy norma, kterou vytvořil Pompeu Fabra a Institut d'Estudis Catalans na začátku minulého století. Tento základ byl obohaten o prvky přihlížející k zvláštnostem jednotlivých území, na kterých žijí mluvčí katalánštiny a které IEC prohlásil za platné. Za tak dlouhou dobu ale pochopitelně v jazyce došlo k vývoji, souvisejícímu mj. s technologickými, kulturními a sociálními změnami. Důležitým nástrojem, kterým katalánština disponuje, pokud jde o obohacování slovní zásoby a neologismy, je *Termcat*, konsorcium vytvořené v roce 1985 na žádost katalánské vlády, na kterém se vedle IEC podílí i většina univerzit z katalánské jazykové oblasti. Prostřednictvím *Termcatu* se propojuje práce lingvistů s prací specialistů ze všech technologických a vědeckých oblastí, což pomáhá přizpůsobovat jazyk současné situaci.

Pokud jde o lexikum obecně, IEC v roce 1995 vydal Slovník katalánského jazyka (*Diccionari de la llengua catalana*, DIEC; Institut d'Estudis Catalans, 1995), zrevidovanou a aktualizovanou verzi slovníku, který původně připravil Pompeu Fabra. Hlavní novinkou je kvantitativní obohacení (slovník obsahuje o třetinu víc položek než původní verze), ale došlo též k vylepšení definic a k některým ortografickým změnám. Roku 2007 vyšlo druhé vydání, známé pod zkratkou DIEC2 (Institut d'Estudis Catalans, 2007), obsahující další nová hesla, zejména z technické oblasti. Současná elektronická verze se aktualizuje každé dva roky.

Konečně k poslednímu velkému pokroku v oblasti standardizace došlo v roce 2016: IEC vydal novou Gramatiku katalánského jazyka (*Gramàtica de la llengua catalana*; Institut d'Estudis Catalans, 2016), aktualizaci Fabrova díla připravenou kolektivem vedeným Manuelem Pérezem Saldanyou a Gemmou Rigau. O dva roky později, v roce 2018, vydal IEC redukovanou verzi této gramatiky, upravenou tak, aby ji širší publikum mohlo konzultovat online, totiž *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (Institut d'Estudis Catalans, 2018), a o rok později pak verzi další.

4. TEORETICKÉ PROBLÉMY KODIFIKACE KATALÁNŠTINY

Zobecníme-li výše řečené, můžeme konstatovat, že každá norma katalánštiny se musí vypořádat s několika problémy. Nejzávažnějším z nich je vytvoření obecně přijatelné normy, která by rozumným způsobem pracovala s diatopickými variantami, a přitom nabízela ucelený obraz jazyka. Právě přihlídnutí k diatopickým variantám bylo vždy neuralgickým bodem pro kodifikaci, daleko více než řešení rozdílů diafasických a diastratických — těm je věnována zvýšená pozornost až v poslední době.

4.1. NORMA MONOCENTRICKÁ VS. NORMA POLYCENTRICKÁ

Vzhledem k výše popsané diatopické různorodosti katalánštiny, komplikované sociologickými a politicko-historickými faktory, je prvním z klíčových momentů otázka institucionální: má existovat jediná instituce stanovující normu pro celé území katalánského jazyka, nebo má vedle sebe působit — ideálně v součinnosti — více takových institucí? Mimochodem, tato otázka byla a je klíčová též pro normu kastilštiny (španělštiny): ta byla tradičně monocentrická (a v důsledku toho unitaristická), kodifikátorem byla Španělská královská akademie, a ta za základ normy zvolila španělštinu středního a severního Španělska; teprve od 20. století začínají vedle Španělské královské akademie hrát roli i akademie ostatních španělsky mluvících států, což se v nejnovějších normotvorných příručkách odrazilo též v nové koncepci otevřeně polycentrické normy (srov. k tomu Čermák, 2012; zajímavé porovnání španělské a katalánské normy podává Ramos Alfajarín, 2013).

Norma katalánštiny je monocentrická (srov. k tomu Ginebra — Solà, 2007): role IEC je naprosto klíčová. Administrativní dělení katalánsky mluvícího území, jež je součástí Španělska, nicméně celou věc komplikuje: právo autonomních společenství vytvářet jazykové akademie či normotvorné instituce může být zárodkem divergencí v rámci normy. V kapitole 3 jsme nastínili vývoj v jednotlivých autonomních společenstvích a ukázali, že přestože zejména vytvoření valencijské akademie (AVL) vlastně znamená, že pro jeden jazyk existuje více normotvorných institucí, v praktické rovině zatím k vážným sporům nedochází: jak ještě ukážeme na konkrétních příkladech, lze konstatovat, že AVL většinou dodatečně schvaluje změny navržené IEC. V této souvislosti ale připomeňme, že spíše mimo IEC a AVL se objevují i vyhraněnější názorové proudy, které by tento soulad mohly narušit: na jedné straně je to názorový proud zvaný pankatalanismus, považující všechna katalánsky mluvící území za součást tzv. Katalánských zemí a vyvolávající obavy z barcelonské hegemonie, „barcelonocentrismu“, na straně druhé proud zdůrazňující každou jednotlivou odlišnost místní varianty od varianty barcelonské (tento proud bývá někdy obviňován z toho, že svým působením ve skutečnosti nepomáhá vlastnímu jazyku, ale spíš šíření kastilštiny).

4.2 NORMA UNITARISTICKÁ VS. NORMA KOMPOZICIONÁLNÍ; POLYMORFIČNOST NORMY

Zmiňovaný termín polycentrická norma velmi často neodkazuje jen k tomu, zda existuje jedna, nebo více normotvorných institucí, ale také k samotné podstatě normy, to-

tiž zda připouští jednu nebo více „správných“, přípustných variant. Nechme teď stranou, do jaké míry je reálná představa, že je možné jako normu stanovit jednu variantu jako celek a rigidně nepřipouštět prvky z variant jiných (k těmto otázkám se mj. vyjadřuje řada českých prací o spisovnosti a normě; ke srovnání českého a španělského přístupu viz Čermák, 2013). V každém případě platí, že už Fabra chtěl normu budovat jako kompozicionální, tj. jako svého druhu konstrukt, složený z rysů různých diatopických variant (jak uvedeme později, varianty diafasické a diastratické zůstávaly v tuto dobu stranou). Zároveň si byl vědom nutnosti nedávat vždy přednost východokatalánským variantám, takže vlastně normu budoval jako polymorfickou. V jeho normě tak nalezneme různá řešení:

- někdy stanovuje jako správnou jen jednu variantu (ne vždy je to ale ta východokatalánská)
- někdy připouští více dublet/variant s tím, že jejich správnost je vázána na užití v příslušné oblasti.

Uvedme příklady.

Fabra např. kodifikuje tvoření plurálu feminina pomocí *-es* (*rosa — roses*), přítomné ve všech západních variantách jazyka a typické též pro klasický jazyk, ale zapovídá tvoření pomocí *-as*, tehdy velmi rozšířené v psaném úzu v důsledku záměny nepřívzvučného *a* a *e*, vlastní východní, barcelonské katalánštiny:

dones vs. **donas* ‚ženy‘.

Kodifikoval též psaní *i* v digrafu *ix*, navzdory tomu, že toto *i* je němé ve všech východních dialektech, což vedlo k rozšíření elize tohoto *i* v písmu:

deixar vs. **dexar* ‚nechat‘.

V pravopisu Fabra a IEC vytvářejí systém schopný zachytit všechny varianty jazyka. Pokud jde o lexikální rozdíly, mají tendenci přijímat všechna geosynonyma s tím, že jako preferované doporučují ty rozšířenější nebo, v případě pochybností, ty užívané v Barceloně:

sortir vs. *eixir* ‚odejít‘;
noi vs. *xic* vs. *al·lot* ‚chlapec‘.

Jednou z hlavních obtíží při vytváření normy byla verbální flexe. Existovalo totiž velké množství různých lokálních systémů, lišících se sice jen několika tvary, zato tvary velmi užívanými, jako jsou některé tvary subjunktivní (*pensis* vs. *penses* ‚2sg.subj.préz. myslet‘; *pensessis* vs. *pensasses* vs. *pensares* ‚2sg.subj.prét. myslet‘) nebo první osoba přítomného indikativu (*pens* vs. *penso* vs. *pense* vs. *pensi*). Tváří v tvář této různorodosti se Fabra rozhodl kodifikovat systém užívaný v Barceloně a v tzv. centrální katalánštině, tj. systém východní katalánštiny, jíž se mluví ve španělském Katalánsku. Avšak skutečnost, že ostatní verbální systémy (jako např. baleárský nebo

OPEN ACCESS

valencijský) více odpovídaly verbální flexi klasické katalánštiny, mu nedovolila tyto systémy zapovědět, takže např. autoři z těchto území i nadále používali tyto formy, plně konsolidované v jejich variantě.

Ve stejném duchu obecná norma katalánštiny ustanovila užívání tupého přízvuku (*accent greu*, `) nad přízvuchným *e*, jež se vyslovuje otevřeně v centrální katalánštině — např. *conèixer* „znát“ —, ale s ohledem na západní výslovnost jako přijatelné stanovila též užívání ostrého přízvuku (*conéixer*). Připustila též grafický zápis *tll* ve slovech jako *ametlla* „mandle“, *batlle* „starosta“, *motlle* „forma, vzor“, která se v centrální katalánštině vyslovují palatalizovaně, na rozdíl od západní katalánštiny a baleárských variant, kde je zcela přijatelná a běžné psát *ametla*, *batle*, *motle*.

Jak už bylo řečeno, jednou z prvních reakcí na Fabrovu normu byly tzv. Castellónské normy, odrážející valencijské zvláštnosti (v tu dobu samozřejmě bez jakékoli oficiální autorizace). Přijímají základ Fabrovy kodifikace, ale v jednotlivostech zdůrazňují valencijské odlišnosti. Tak například text zahrnuje slovesnou formu *sigu* (v obecné katalánštině *sigui*, 3. os. č. j., subjektiv prez. slovesa ‚být‘), ukazovací zájmeno *eixe* (v obecné katalánštině *aquest*, ‚ten/tento‘), přivlastňovací zájmeno *seua* (Fabra předepisuje *seva*, ‚jeho/její‘), nebo formy *hui* (v obecné katalánštině *avui*, ‚dnes‘) nebo *ací* (v obecné katalánštině *aquí*, ‚zde‘).

Lze říci, že tyto zvláštnosti se později postupně dostaly i do normy vyhlašované IEC. Je to dáno i tím, že některé z nich, jako např. feminina přivlastňovacích zájmen *s -u-* (*meua*, *teua*, *seua*, ‚moje, tvoje, svoje‘), nejsou výhradně valencijské, používají se obecně v západní katalánštině a také v části té východní (Menorca, Ibiza, severní Katalánsko). Jiné, jako např. *ací*, přestože se dnes už neužívají, jsou bohatě dokumentované v klasické katalánštině. A tak přestože Fabra zpočátku zvolil pro obecnou katalánštinu jiné formy, ty z těchto variant, které mají jistou sociální a geografickou vitalitu, byly postupem času přijaty do stále polycentričtějšího vidění normy, takže dnes je IEC nejen akceptuje, nýbrž je i zahrnuje do svých normativních dokumentů jako součást substandardů.

Castellónské normy vznikly ve Valencii a platí, že právě tam byla od vzniku Fabrovy normy nejvíce patrná tendence zdůrazňovat vlastní zvláštnosti a někdy se i vůči Fabrově normě vymezovat. Tato charakteristika částečně platí i pro činnost AVL: přestože — jak už jsme uvedli — normy vydané IEC obecně přejímá, vždy zdůrazní místní zvláštnosti. Tak např. gramatika z roku 2006 (*Acadèmia Valenciana de la Llengua*, 2006a) považuje v jednotlivostech, které jsou považovány za polemické, jako jsou ukazovací zájmena — *este*, *eixe* vs. *aquest*, *aqueix* — nebo koncovky některých sloves — *segueix*, *intueixen* vs. *sequix*, *intuixen* (‚pokračuje‘, ‚tuší‘) —, za platné obě varianty, i když dává přednost variantám typickým pro valencijskou variantu (tj. ne těm obecně katalánským). Paradoxní a pro jistou rozpolcenost valencijské odborné komunity příznačné je, že tamní univerzity (*Serveis lingüístics de les universitats valencianes*, 2004), stejně jako současná valencijská vláda (*Generalitat Valenciana*, 1995 a 2016)⁹ a větší část médií, dávají přednost obecně katalánským variantám.

⁹ Jazyková analýza materiálů vydávaných valencijskou vládou ukazuje politický rozměr celé záležitosti, totiž souvislost mezi tím, kdo je zrovna u vlády, a užíváním zmiňovaných „polemických“ tvarů. Současná, „progresivní“ vláda dává přednost obecným tvarům (shod-

Nejnovější normotvorné příručky vycházejí pochopitelně ze znalosti vývoje, který jsme právě nastílnili, a snaží se ještě více posílit přítomnost všech dialektálních variant ve společné normě a také jejich rovnocennost.

Tak například nejnovější slovník (Institut d'Estudis Catalans, 2007) ve srovnání s Fabrou normou odstraňuje některé prvky, které byly projevem nenáležitěho upřednostňování východních dialektů. Např. Fabrou předepisované formy *rera*, *enrera*, *darrera*, *za*, *vzadu*, *poslední*, ve kterých *-a* mohlo reprezentovat nepřívzvučný neutrální vokál východní katalánštiny, ale tyto formy neodpovídaly etymologii ani výslovnosti /e/ v západní katalánštině, jsou dnes zapovězeny a nahradily je *rere*, *enrere* i *darrere*, které každý mluvčí píše stejně a může je vyslovovat ve shodě se svým substandardem. Ve stejném smyslu se formy *cargol* ‚hlemýžď‘ a *carbassa* ‚tykev‘, spjaté s centrální katalánštinou a kodifikované původně Fabrou, dnes staly formami sekundárními a jako primární jsou kodifikované podoby *caragol* a *carabassa*, odrážející výslovnost západní katalánštiny, kde se protonická *a* neneutralizují ani neodpadají v sousedství *r*.

Ve stejném duchu postupuje i nová normativní mluvnice (Institut d'Estudis Catalans, 2016): usiluje o přítomnost kultivovaných dialektálních variant minimálně jako rovnocenné alternativy (výčet jednotlivostí by byl dlouhý). Podstatným rysem je též skutečnost, že autoři dávají přednost vnitřním zákonitostem vyplývajícím z vlastností jazykového systému před tradicí. Ilustrujme to na jednom pravopisném detailu. V pravopisné oblasti dochází k redukci seznamu slov s diakritickými přízvuky. Fabra totiž — aby zabránil homografii slov s různým významem — předepsal užívání grafického přízvuku v jedné z forem: např. *dóna* (3. sg. ind. prez. slovesa *donar* ‚dát‘) a *dona* (‚žena‘). V nové gramatice psaní s přízvukem v těchto případech mizí a vznikají nové homografy. Obsáhlý seznam slov s diakritickým přízvukem se tak zredukoval na patnáct jednoslabičných slov.

Kombinace snahy o realistické a spravedlivé zastoupení dialektálních prvků v normě a systémového, na lingvistické analýze založeného přístupu umožnily vytvořit normu, která lépe odpovídá požadavkům mluvčích západních dialektů a může přispět k uklidnění situace, přestože diskuse na toto téma bude jistě pokračovat dále.

4.3 NORMA A DIAFASICKÉ / DIASTRATICKÉ ROZDÍLY

Z dosavadního popisu vývoje kodifikace normy katalánštiny vyplývá fakt, který českého čtenáře může překvapit: v podstatě nebyla řeč o hledání rozdílů mezi spisovným a nespisovným z hlediska diafasických a diastratických rozdílů.¹⁰ Pohroužení do otázek spjatých s diatopickými rozdíly vedlo dlouhou dobu k tomu, že diskuse o standardu a normě byla poněkud jednostranná. Nová mluvnice (Institut d'Estudis Catalans, 2016), představuje v tomto ohledu novum: kombinuje rysy normativní mluv-

ným s katalánštinou), předchozí konzervativní vláda (1995–2015) užívala spíše tvary, které zdůrazňují odlišnosti a zvláštnosti valencijské.

- 10 Chápání spisovnosti v češtině a ve španělštině nebo katalánštině je zcela odlišné, což se mj. projevuje i v tom, že je nesnadný už pouhý překlad základních termínů. Španělská i katalánská tradice rozlišuje varianty diafasické (k nim vedle slangů a argotu počítá *lengua formal* a *lengua coloquial*) a diastratické (*lengua culta*, *lengua estándar*, *lengua vulgar*).

OPEN ACCESS

nice s rysy gramatiky spíše deskriptivní, zaměřené na úzus. Stejně jako v kterémkoli jiném jazyce i v katalánštině vedle sebe samozřejmě existují lexikální a syntaktické formy, které jsou z diafasického a diastratického hlediska odlišné: co je adekvátní v jednom kontextu, není adekvátní v jiném. A nová gramatika zmiňuje a popisuje i úzus, který dosud zůstával mimo normativní mluvnici, protože nebyl spjat se spisovným jazykem (znovu opakuje, že tento výraz ne zcela odpovídá katalánskému vnímání situace). To je jistě výborná zpráva pro uživatele-odborníky, zejména pro lingvisty. Otázka je, jak tento přístup přijme laická veřejnost. Zkušenosti s nejnovější normativní mluvnicí španělštiny, založené na konceptu polycentrické normy a popisující nejenom spisovný úzus v různých oblastech, ale též alternativní vyjádření (doprovázené v gramatice přívlaskty jako „neformální“, „hovorové“, „lidové“, „neužívané v kultivovaném jazyce“), jsou nejednoznačné: nový přístup vyvolal u části veřejnosti nesouhlas a volání po návratu k tradiční, jednoduché, na dichotomii „smí se užít — nesmí se užít“ založené normě.

Nová gramatika tak vyvolala překvapení i u značné části odborné veřejnosti (profesorů, redaktorů, překladatelů), neboť ti nebyli zvyklí nacházet v normativní mluvnici komentáře k difasickým či diastratickým rozdílům. Objevil se i jistý skepticismus: v jazyce, který ještě nezavršil proces standardizace a který je ohrožován nebezpečím nahrazení jiným jazykem, by změna normy mohla vyvolávat nejistotu a dokonce nedůvěru, a to nejen mezi uživateli, ale i mezi odborníky. Jak už je pro reformy jazykové normy typické, největší pozornost vyvolává reforma pravopisná. U té se počítá s postupným zaváděním, bude se postupně ověřovat v knihách, médiích a institucích. Pravopisné změny přijala Acadèmia Valenciana de la Llengua (Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2018), a i *Xarxa Vives*, organizace sdružující dvacet jedna veřejných a soukromých univerzit, počítá s postupným zaváděním těchto pravidel členskými univerzitami.

4.4 DALŠÍ TEORETICKÉ PROBLÉMY

Zopakujme na tomto místě ještě jednou, že norma katalánštiny musí brát v úvahu též faktory, které jsou důsledkem rozdělení tohoto jazyka mezi několik států.

Jedním z těchto aspektů je vztah k státnímu jazyku dané země. Ilustrujme ho na příkladu vztahu ke španělštině. Důsledkem soužití se španělštinou jako státním jazykem je bilingvnost všech mluvčích katalánštiny a hned dvojí ohrožení: 1) že bude u těchto mluvčích katalánština postupně vytlačována kastilštinou;¹¹ 2) že bude jejich katalánština narušována nežádoucími interferencemi z kastilštiny (srov. výše poznámku 3 o fonetických vlivech). Není proto divu, že při posuzování vhodnosti začleňování konkrétních jevů do normy se objevuje volání po tom, aby byla dáována přednost formám, které nejsou totožné/analogické s formami kastilskými.¹²

11 V případě valencijského území se například používání valencijské španělštiny v domácím prostředí snížilo z 50 % v roce 1995 na 29 % v roce 2015 (Mas i Miralles, 2018: 132).

12 V nové gramatice byly například přijaty formy *degut a* ‚kvůli‘ a *donat que* ‚vzhledem k tomu‘, které byly předtím považovány za kalk z kastilštiny (*debido a*, *dado que*). Mnoho jazykových odborníků je ale stále nepřijímá a používá jejich původní varianty *a causa de* a *com que*.

Druhým aspektem je skutečnost, že na rozdíl od jiných jazyků netvoří mluvčí katalánštiny jednotný celek. Opět se podívejme na příklad Španělska: jak už bylo řečeno výše, administrativní rozdělení do autonomních společenství vede k tomu, že občan je v první řadě občanem daného společenství (Katalánska, Valencie, Baleár), a až v druhém plánu mluvčím katalánštiny. To má celou řadu zcela praktických důsledků — zmiňme jako příklad média, tj. fenomén, který v moderní době nepochybně zásadním způsobem ovlivňuje jazykové chování lidí. Administrativní roztržštění komplikuje vytvoření společných audiovizuálních médií. Každé společenství má své vlastní — veřejné i soukromé — kanály a ty (nejsou-li ve španělštině) mají tendenci užívat výlučně nebo většinově vlastní substandard. Pouze kanály katalánské televize *Televisió de Catalunya* (TV3) měly jistý dosah na celém katalánsky mluvícím území, avšak vzhledem k tomu, že jde o velmi politickou otázku (jde vlastně o vysílání televize z jednoho společenství na území společenství druhých, což je některými chápáno jako vytváření dojmu, že ve Španělsku existuje katalánský blok, katalánské země; není nutné zdůrazňovat, že v této záležitosti nešlo jen o jazyk, v kterém televize vysílala, ale též o obsah a politické ladění), po administrativním a právním zásahu státu už tomu tak není, takže např. ve Valencii není možné sledovat katalánské nebo baleárské kanály. K této fragmentaci přispívá i malá přítomnost katalánštiny (nebo galicijštiny či baskičtiny) ve společných veřejných médiích.¹³

Tato situace posiluje pocit odcizení, pokud jde o vnímání jazykové odlišnosti v zemi. Na jednu stranu udržuje španělsky mluvící část populace v neznalosti dalších oficiálních jazyků mluvených na území Španělska, což jistě přispívá k menšímu vzájemnému porozumění a k předsudkům. Na druhou stranu je katalánsky mluvící komunita rozdrobena do celků, jejichž příslušníci mají jen malou možnost slyšet substandard jiného celku. A tak vzniká paradoxní situace, že příslušníci jednoho relativně homogenního jazykového společenství mají jen malé povědomí o jazykových formách, které se zcela běžně vyskytují v jiném substandardu téhož jazyka, používaného o pár set kilometrů dál. Tato neznalost může spolu se silnou přítomností španělštiny ve všech prostředích vést k nejistotě mluvčího, pokud jde o vlastní jazyk, a někdy dokonce k jeho odmítání. A tak například většina bilingvních Valencijců rozumí bez problémů argentinské nebo mexické španělštině, protože jí jsou vystaveni ve španělských médiích (a dokonce jsou často schopni tuto variantu napodobit). Avšak nemálo bilingvních Valencijců je překvapeno, když slyší baleárskou variantu katalánštiny, protože se s ní nikde v dostupných médiích nesetkávají. A ještě více to zřejmě platí o substandardu západního Katalánska.

Tato situace pochopitelně u každého mluvčího zásadně ovlivňuje jazyk a povědomí o jazyce — a kodifikátor musí vzít tento aspekt v úvahu.

13 Očekává se, že ve španělské veřejné televizi budou katalánštiní mluvčí mluvit španělsky. Případná vystoupení v menšinovém jazyce (např. v anketách na ulici) jsou buď rovnou vyloučena z vysílání, nebo pokud se jedná o zásadní vyjádření, jsou doprovázena titulky ve španělštině. Tento stav je s ohledem na jednojazyčné obyvatele nekatalánsky mluvících španělských území pochopitelný, zároveň ale opět snižuje možnost slyšet jiný substandard katalánštiny.

5. ZÁVĚREM

Katalánština je jazyk, který je počtem mluvčích i rozlohou území, na kterém se jím mluví, srovnatelný s jinými evropskými jazyky považovanými za národní. Je diatopicky homogenní a má tradici dvorského a literárního jazyka podobnou tradici kastilštiny nebo portugalštiny. Disponuje současnou jazykovou normou, jež se utvářela po staletí. V současnosti je území tohoto jazyka rozděleno mezi čtyři státy, a ve státě, kde je jeho území největší, totiž ve Španělsku, je navíc rozděleno mezi čtyři autonomní společenství. Na velké části svého území je katalánština oficiálním jazykem, avšak v podstatě všichni jeho mluvčí jsou bilingvní a jsou v různé míře vystaveni procesu náhrady katalánštiny kastilštinou, francouzštinou a italštinou. Tento proces má podobu diglosie, pozvolného kalkování a atrice, přerušování mezigeneračního předávání jazyka a minorizace. Působení médií přispívá k izolaci jednotlivých území a dochází též k masivnímu vystavování mluvčích katalánštiny různým variantám (standardním i nestandardním) státních jazyků. V tomto kontextu se norma katalánštiny, původně monocentrická s rysy kompozicionálnosti, stala nejprve polymorfickou a později pluricentrickou. Tři substandardy v procesu konsolidace (centrální katalánština, valencijská a baleárská) jsou odrazem politicko-administrativní fragmentace jazykového společenství spíše než diatopického rozdělení jazyka: není větší rozdíl mezi katalánštinou z Alcoi, městečka v provincii Alicante ve Valencijském společenství, a z katalánské Lleidy než mezi katalánštinou z Lleidy a z Barcelony. Proces standardizace vyvrcholil nedávným vydáním nových normativních příruček, které se snaží vzít v úvahu veškeré aspekty složitosti jazykového, sociálního a kulturně-politického vývoje katalánštiny.

LITERATURA

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006a): *Gramàtica normativa valenciana*. Valencie: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006b): *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià*. Valencie: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2018): *Acord núm. 31/2018 pel qual s'aprova l'acord normatiu sobre algunes convencions ortogràfiques*. Dostupné online na <https://www.avl.gva.es/documents/31983/0/Acord++normatiu+Ple+1+de+juny+del+2018.pdf/e9c2737f-9f0b-4ce6-902b-8c00b2c9b741>
- ČERMÁK, P. — KOŽÁTKOVÁ A. (2017): K jazykové situaci ve Valencii. *Časopis pro moderní filologii*, 99, 2, s. 263–278.
- ČERMÁK, P. (2012): Norma současné španělštiny a její kodifikace. *Časopis pro moderní filologii*, 94, 2, s. 99–110.
- ČERMÁK, P. (2013): Norma lingüística: la tradición española frente a la tradición checa. In: M. VALEŠ — S. MÍČA (eds.), *Diversidad lingüística del español*. Librec: Technická univerzita v Liberci, s. 21–32.
- FABRA, P. (1913): *Normes ortogràfiques*. Barcelona: IEC.
- FABRA, P. (1917): *Diccionari ortogràfic*. Barcelona: IEC.
- FABRA, P. (1918): *Gramàtica catalana*. Barcelona: IEC.
- FABRA, P. (1931–1932): *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- FLOR I MORENO, V. (2011). *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat*

- valenciana. Catarroja: Editorial Afers.
- GENERALITAT VALENCIANA (1995): *Criteris lingüístics*. Valencie: Generalitat Valenciana.
- GENERALITAT VALENCIANA (2016): *Criteris lingüístics de l'Administració de la Generalitat*. Valencie: Generalitat Valenciana.
- GINEBRA, J. — SOLÀ, J. (2007): *Pompeu Fabra: vida i obra*. Barcelona: Teide.
- GUZMÁN PITARCH, J. R. (2005): La llengua catalana en el marc de les llengües minoritzades europees. *Anuari de l'Agrupació Borriana de Cultura*, s. 53–66.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007): *Diccionari de la llengua catalana. Segona edició*. Barcelona: IEC. Přístupné online na <https://dlc.iec.cat>
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016): *Gramàtica de la llengua catalana* (eds. M. PÉREZ SALDANYA — G. RIGAU). Barcelona: IEC.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018): *Gramàtica essencial de la llengua catalana*. Barcelona: IEC. Přístupné online na <https://geiec.iec.cat>
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2019): *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- KOŤÁTKOVÁ, A. (2019): Las huellas de la dominación: traduciendo el léxico de la salud. In: A. KUKUŁKA-WOJTASIK (ed.): *Translatio et Histoire des Idées / Translatio and History of Ideas*. Berlin: Peter Lang, s. 21–32.
- KRATOCHVÍLOVÁ, D. (2020): Plurilingvismus z hlediska školního vzdělávání: K otázkám výukového jazyka na španělských základních školách. *Časopis pro moderní filologii*, 102, x, s. X–x.
- MAS CASTELLS, J. À. (2008): *El morfema ideològic*. Benicarló: Onada Edicions.
- MAS I MIRALLES, A. (2018): El valencià segons l'enquesta del SIES de 2015. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 28, s. 127–145.
- PRADILLA, M. À. (2015): *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: IEC.
- RAMOS ALFAJARÍN, J.-R. (2013): Norma y variación lingüística: paralelismos y divergencias entre el español y el catalán. *Normas. Revista de estudios lingüísticos hispánicos*, 3, s. 127–159.
- SERVEIS LINGÜÍSTICS DE LES UNIVERSITATS VALENCIANES (2004): *Criteris lingüístics per als usos institucionals de les universitats valencianes*. Sant Vicent del Raspeig: Universitat d'Alacant.
- VENY, J. (1998): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.

Petr Čermák | Ústav románských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |
 Nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
 ORCID ID: 0000-0002-9298-1701
petr.cermak@ff.cuni.cz

Adéla Koťátková | Departament de Filologia i Cultures Europees, Universitat Jaume I |
 Av. de Vicent Sos Baynat, s/n, 12071 Castelló de la Plana, Španělsko
 ORCID ID: 0000-0003-2395-7473
kotatkov@uji.es